

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

ЩАСТЯ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

14 – 15 листопада 2019

ЛЬВІВ-2019

УДК 17.023.36+165.614+159.9
М 278

*Рекомендовано до друку засіданням Вченої ради фармацевтичного факультету
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
(протокол № 2 від 29 жовтня 2019 року)*

Упорядники:

Держко І. – д. філос. н., професор;
Луц У. – к. філос. н., доцент;

Редколегія:

Держко І. – д. філос. н., професор
Ткач Б. – д. психол. н., ст. н. с.
Луц У. – к. філос. н., доцент
Бойченко М. – д. філос. н., професор
Гапон Н. – д. філос. н., професор
Жадько В. – д. філос. н., професор
Карівець І. – д. філос. н., доцент
Сафонік Л. – д. філос. н., доцент
Соловійов О. – д. психол. н., професор
Федоров Ю. – д. мед. н., професор
Ханжи В. – д. філос. н., професор
Хамітов Н. – д. філос. н., професор
Hybron D. – PhD, Assoc. Prof.
Kováč L. – Dr. Sc., Prof.

Щастя та цивілізаційний розвиток : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 14-15 листопада 2019 р.). — Львів, 2019 — 266 с.

Збірник містить тези виступів учасників Міжнародної наукової конференції «ЩАСТЯ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК» (14-15 листопада 2019 р.). Матеріали висвітлюють результати міждисциплінарних досліджень щастя. Феномен щастя розкривається в контексті життя окремої людини та крізь призму сучасних цивілізаційних викликів. Щастя розглядається як потреба людини та критерій сучасного розвитку цивілізації. Висвітлюються філософські, антропологічні, соціальні, економічні, психологічні, медичні та правові аспекти щастя людини.

Для науковців, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться філософією науки.

*Матеріали опубліковані в авторській редакції
Автори несуть повну відповідальність за грамотність текстів,
точність наведених фактів, цитат, покликань та оформлення бібліографії*

<i>ГРНА Наталія</i>	ЛЕСЯ УКРАЇНКА: У ПОШУКАХ ЖІНОЧОГО ЩАСТЯ	72
<i>ГОЛЯШ Ірина</i>	ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ АСПЕКТІВ ЩАСТЯ	74
<i>ДЕРЖКО Ігор</i>	КОНЦЕПТ ЩАСТЯ У ВІДКРИТИХ ТА ЗАКРИТИХ СУСПІЛЬСТВАХ	77
<i>ДЗЮБКО Людмила, ТЕРЕЩЕНКО Людмила</i>	РАДІСТЬ І ЩАСТЯ ЯК МЕТОД І МЕТА РОДИННОГО ВИХОВАННЯ	79
<i>ДОБКО Тарас</i>	ЩАСТЯ І РЕАЛЬНІСТЬ.	82
<i>ЄЩЕНКО Тетяна</i>	АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ВИЯВ АДРЕСАНТА КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПТУ «ЩАСТЯ»	89
<i>ЖАДЬКО Віталій, БІДЗІЛЯ Петро</i>	ЩАСТЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ І СТАН ЖИТТЯ	94
<i>ЖИГАЙЛО Наталія</i>	ПРАГНЕННЯ СВОБОДИ, ІСТИНИ ТА КРАСИ ЯК ШЛЯХ ДОСЯГНЕННЯ ЩАСТЯ	99
<i>ЗАВІДНЯК Богдан</i>	ЕВДЕМОНОЛОГІЧНИЙ ДОКАЗ ІСНУВАННЯ БОЖОГО БУТТЯ	102
<i>ЗЕЛЕНСЬКА Зоя</i>	УДОСКОНАЛЕННЯ СКЛАДОВИХ СПІЛКУВАННЯ ЯК ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ	109
<i>ІВАНЦІВ-ГРИГА Ірина, ІВАНЦІВ Христина, ІВАНЦІВ Роман</i>	ЗМІНА КОНЦЕПТУ ЩАСТЯ ПРОТЯГОМ СТОЛІТЬ НА ПРИКЛАДІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА	112
<i>ІЩУК Наталія</i>	ОСОБИСТІСНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЩАСТЯ У ПРОСТОРІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	114
<i>КАРІВЕЦЬ Ігор</i>	ТЕОРЕТИЧНЕ, ПРАКТИЧНЕ І НАРОДНЕ ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ	118
<i>КАШУБА Марія</i>	ТРАКТУВАННЯ ПРИРОДНОГО ЩАСТЯ ЛЮДИНИ В КУРСАХ ЕТИКИ ПРОФЕСОРІВ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ	119
<i>КОСТЮК Світлана, ПАНЬКО Ольга</i>	ГОСПОДАРСЬКО-ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР РЕПРОДУКЦІЇ ЩАСЛИВОЇ ЛЮДИНИ-ВЛАСНИКА	122
<i>КОШЛЯЦЬКА Наталія</i>	ДУХОВНА ЛЮДИНА – ЩАСЛИВА ЛЮДИНА	126
<i>КРИВОКОНЬ Наталія</i>	НАСНАЖЕННЯ В СУПЕРВІЗІЇ АБО ЯК ЗРОБИТИ ЩАСЛИВІШИМИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	131
<i>ЛИПКА Ольга</i>	ЩАСТЯ У РОЗУМІННІ ЖАНА ВАНЬС.	135
<i>МАГАС Василь</i>	ДЕЩО ПРО ЩАСТЯ ТА ШЛЯХ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЩАСТЯ.	138
<i>МАЗИКІН Микола</i>	ФОРМУВАННЯ КЕРОВАНОГО ВІДЧУТТЯ ЩАСТЯ МЕДИТАТИВНОЮ НЕЙРОБІОЛОГІЄЮ.	142
<i>МАКСИМОВИЧ Соломія, РАБІНОВИЧ Петро</i>	КОНЦЕПЦІЯ ЗАГАЛЬНОГО ЩАСТЯ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ТА СУЧАСНІ ВСЕСВІТНІ СТАНДАРТИ	145

ЖАДЬКО Віталій

*доктор філософських наук, професор
Запорізький державний медичний університет (Запоріжжя, Україна)*

БІДЗІЛЯ Петро

*кандидат історичних наук, доцент
Запорізький державний медичний університет (Запоріжжя, Україна)*

ЩАСТЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ФІЛОСОФІЇ І СТАН ЖИТТЯ

Наукове дослідження має починатись із того, що учасники обговорення будь-якої проблеми повинні мати хоча б більш-менш спільне визначення змісту понять, які її окреслюють. Інакше буде еkleктика, а не діалектика. Звичайно що поняття, які відносяться до людини як суспільної істоти, не можна визначити однозначно. Все ж спробуємо підійти до обраної теми з об'єктивних позицій, які визначає діалектична логіка. А саме: всебічний, настільки це можливо, підхід до врахування умов, які суттєво впливають на об'єкт, певний стан якого потребує понятійного визначення.

Безумовно, що кожна людина бажає щастя та щасливого життя. Складність у тому, що в різні моменти її життя уявлення про щастя змінюються. Тому перше, на що варто звертати увагу, це те, що щасливий стан не може бути тривалим. Адже людина постійно перебуває в ситуації взаємодії з різними об'єктами природи, різними людьми, які впливають на її душевну рівновагу. А рівновага і є нормальним станом будь-якої системи. Вона, звичайно ж, також прагне до душевної рівноваги, до гармонійної взаємодії з природним і суспільним довкіллям, але це стан бажаний, досяжний лише в певні миті життя. Збереження душевної рівноваги – вже момент щастя. Проте, як писав поет, «вічний бій, а спокій лише сниться».

Людина – природно-соціальна істота. Вона мікрокосм, тому спосіб її життя визначається всіма структурними складовими макрокосму, всією специфічною сукупністю фізико-хімічних, біохімічних, біофізичних, біосоціальних процесів, що постійно відбуваються в її організмі і які вона також постійно переживає. У свою чергу, ці процеси суттєво залежать від суспільних умов. Так відбувається діалектична взаємодія духовної сутності людини, яка потенційно безмежна й універсальна в думках, мріях, планах, і тих можливостей для їх актуалізації, які надає їй суспільство, починаючи від власної родини до країни в цілому.

На нашу думку, вичерпну позицію у визначенні сутності щастя навів видатний філософ-гуманіст Л. Фейєрбах у праці «Евдемонізм». Надаючи щастю онтологічного статусу для всього живого, він стверджував: «Те, що живе, – любить, хоча б тільки і своє життя; хоче жити, тому що воно живе; хоче бути, тому що воно є; але, відмітьте, хоче бути тільки здоровим і щасливим, бо тільки щасливе буття є буття з точки зору живої істоти, такої, що відчуває, бажає, лише воно є бажаним, любимим буттям» [6, с.578]. Звідси «прагнення до щастя – це основне, первинне устремління всього того, що живе й любить, що існує й хоче існувати, що дихає і що не сприймає в себе з «абсолютною байдужістю» вуглекислоту й азот замість кисню, мертве повітря замість цілющого» [6, с.579]. Врешті, «щастя... є ніщо інше, як здоровий, нормальний стан якої-небудь істоти, стан хорошого здоров'я,

або благополуччя; такий стан, за якого істота може безперешкодно задовольняти і насправді задовольняє його індивідуальним, характерним потребам і устремлінням, що відносяться до її сутності і до її життя» [6, с.579].

Свідомо чи несвідомо, але Конституція України зафіксувала наведені міркування у Статті 3: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3]. Тому тема конференції надзвичайно актуальна, адже визнання відноситься насамперед тією категорією людей, які лікують людину і як живу істоту, і як істоту соціокультурну, духовну. Йдеться про лікарів і представників системи освіти. Дуже бажано, аби таке визнання було у всіх тих, хто відноситься до державних службовців і працівників системи освіти.

Засобом, який реалізує потреби, прагнення, устремління живої істоти, людини найперше, є воля, яка є похідною від сили відчуттів і почуттів. Від природи воля живої істоти до життя вільна. Тут діє об'єктивний принцип, він же закон, світобудови – подібне творить подібне, притягується до подібного як до засобу свого існування, який, в даному разі не лише для живих істот, але й для неорганічних, «чомусь» віддалений від них. У випадку людини це прагнення до свого, але віддаленого, і є прояв щастя, прояв свободи волі до життя. Якщо ж об'єкт вольового прагнення віддалений, відчужений від живої істоти, вона стає нещасною, бо життєві потреби виявляються не задоволеними.

Зважаючи на зазначену сутність людини, щастя як прояв свободи волі залежить як від вроджених їй властивостей, так і тих, які можуть реалізуватись у суспільстві. Сучасна філософська антропологія, досліджуючи людину в єдності властивих їй біологічних і соціальних чинників, стверджує, що вкрай важливо для практичного утвердження цілей, зафіксованих не лише в нашій Конституції, але й у «Загальній декларації прав людини», виходить із того, що щасливий розвиток людини слід починати з раннього дитинства. Доктор біологічних наук, генетик В.П. Ефроїмсон, посилаючись на чільних представників цього напрямку К. Лоренца і Е. Морена, як і на основі власних глибоких досліджень, стверджував: «До кожної людини потрібно підходити з індивідуальними мірками, індивідуальними вимогами і засобами впливу. І цей індивідуальний підхід повинен починатись відразу ж, від народження. Тому що фундамент палацу, в якому буде (або не буде) жити геній – це умови життя людини, починаючи з самого раннього віку» [8, с.18-19]. Це тим більш важливо, що «дитина у вісім років вже досягає 90% всіх своїх інтелектуальних можливостей» [8, с.24].

Чи не тому батьки часто чують від своїх дітей, як вони вважають, не заслужені, не виправдані докори про їх провину за нещасливе не лише дитинство, але й доросле життя. Так, не завжди в кожній родині є умови для повного розкриття талантів своїх дітей. Л. Фейербах мав підстави для твердження про те, що «сутність життя є прояв життя. ... У палаці мислять інакше, ніж в хатині, низька стеля якої немовби тисне на мозок. На вільному повітрі ми інші люди, ніж у кімнаті; тіснява стискає, простір розширює серце й голову. Де немає випадку проявити талант, там немає й таланту; де немає простору для діяльності, там немає й стремління, в крайньому разі істинного стремління до діяльності. Простір – основна умова життя і духу» [4, с.224]. Але нині в Україні не можна стверджувати, що її громадянам не вистачає простору для життя духу. Важливо тільки, щоб він всіма категоріями населення не зводився до простору їх помешкань, звичної заздрості, ненависті відносно тих,

чий простір визначений вічністю й безкінечністю духу, властивого розумній, а не свавільній волі. Не слід свідомо робити себе нещасними.

Нашому люду не вистачає самокритичного ставлення до себе самого. Адже ніщо суттєво не заважає слідувати відомим пращурам, які вийшли із хатин, але не визначали духовний простір їх свідомості. Так, Г. Сковорода прославився на весь світ як Сократ Нового часу мандрівним способом життя, вважаючи його щасливим, бо весь час біологічного життя займався спорідненою з його власним духом діяльністю. Тому «світ ловив його, але не впіймав». Аналогічно Т. Шевченко із любові до життя народу дорікав йому за неповагу до власних геніїв. «Не так тії вороги, Як добрії люди – І окрадуть жалкуючи, Плачучи осудять... Без ворогів можна в світі Як-небудь прожити, А ці добрі люде Найдуть тебе всюди, І на тім світі, добряги, Тебе не забудуть» [7, с.77-78].

Отже, соціально-духовне щастя – це стан задоволення життям, його якістю, визначеною самою людиною, а не зовнішнім примусом. Я – остання літера в алфавіті, але перша в її житті. Це варто не забувати вихователям, викладачам, які й у наш час за радянським педагогічним стереотипом нав'язують учням цей хибний постулат.

Біологічне щастя – це стан здоров'я як стан рівноважної гармонійної взаємодії всіх життєдайних органів людського тіла.

Формула щастя для людини як суспільної істоти – це мир і злагода, взаємо-розуміння в первинному родинному колі життя і порозуміння в тих соціальних структурах, які складають суспільство в цілому і від яких жодна людина не в змозі абстрагуватись.

Для людини, яка знає себе в тих здібностях, які об'єктивно наявні в ній, щастя в тому, щоб мати реальні можливості для їх реалізації хоча б у певні моменти життя.

Щастя – споріднена зі здібностями життєдіяльність. Звідси відома максима щасливого життя: кожному його здібності, які він здатен реалізувати. Це й буде щастя спорідненої праці.

Те, що щастя в душевній рівновазі, маємо у філософії епікуреїзму та стоїцизму. Стан системи – небесної чи душевної – є стан рівноваги і спокою. Епікур назвав його атараксією. Її суть «полягає у відреченні від усього цього і постійному збереженні в пам'яті загальних і найважливіших принципів» [1, с.354]. Відповідною до неї має бути й соціальна структура суспільства – найкращі відповіді й результати можна отримати, розмірковуючи над ними разом із подібними собі однодумцями на безпечній духовній відстані від натовпу. Життєве кредо Епікура: «Живи непо-мітно!». І вимога до держави, яка має знати наступне: «Закони видані заради мудрих – не для того, щоб вони не чинили зла, а для того, щоб їм не чинили зла» [1, с.360]. Нещастя мудрих якраз в тому, що, не розуміючи їх вчень, думок, пересічний люд не йде за ними, зневажає їх. Пригадаємо широко розрекламований серед нього вислів «вождя світового пролетаріату» В. Леніна про те, що «інтелігенція – це лайно». Хоча К. Маркс серед усіх філософів найвище цінував Епікура.

Сенека, будучи прихильником вчення Епікура, відзначав, що раб в людині, людина в якості раба – це її тілесна природа; дух – «носії начал гордості, честі, мужності, великодушності, дарованих усім людським істотам, яким би не було їх суспільне положення», а тому «немає рабства більш ганебного, ніж рабство добровільне» [1, с.508,509].

Як позбутись рабського стану душі і духу? Для цього потрібно, по-перше, не йти за «вожаками стада»; по-друге, за натовпом; по-третє, йти за велінням обов'язку, визначеного розумом, оскільки він об'єктивний, автономний і загальний, а не просто спільний для значної більшості. Навпаки, «схвалення натовпу – доказ повної неспроможності. Предметом нашого дослідження має бути питання про те, який спосіб дій найбільш гідний людини, а не про те, який зустрічається найчастіше; про те, що робить нас здатними володіти вічним щастям, а не про те, що схвалюється черню, цією найгіршою тлумачницею істини. ..Про духовне достоїнство зобов'язаний судити дух» [1, с.510]. Ось чому «людина, не маючи поняття про істину, ніяким чином не може бути названа щасливою. Отже, життя щасливе, якщо воно незмінно ґрунтується на правильному, розумному судженні. Тоді дух людини відрізняється ясністю; він вільний від усіляких негативних впливів, позбувшись не тільки від мук, але й від дрібних уколів: він завжди готовий утримувати зайняте ним положення і відстоювати його, незважаючи на жорстокі удари долі» [1, с.512].

Ідеї стоїцизму сповідував римський імператор Марк Аврелій. Наведемо його думки, зміст яких, дуже бажано, щоб мали нинішні керманічі, причому – не тільки на державному рівні. Виходячи з трипостасної природи людини – тіла, душі й духу, де «тілу належать сприйняття, душі – устремління, духові основоположення», він констатував: «...все, що відноситься до тіла, подібне потокові, до душі – сновидінням і диму. Життя – боротьба і мандрівки по чужині; посмертна слава – забуття. Але що ж може вивести на шлях? Ніщо, крім філософії» [1, с.520]. Тільки філософія досліджує дух, тому дає основоположення. Як це їй вдається? – Вона починає пізнання не з констатації мінливого, до чого підштовхують тіло й душа, а з незмінного як чогось цілого й цілісного, як самої цілі. «Дух Цілого вимагає єднання. ..Все сплетено одне з одним, всюди божественний зв'язок і навряд чи знайдеться що-небудь чуже всьому іншому. Все об'єднане загальним порядком і слугує для прикрас одного й того ж світу. Адже зі всього складається єдиний світ, все пронизує єдиний бог, єдина сутність всього, єдиний закон, єдиний і розум у всіх одухотворених істотах, єдина істина» [1, с.522,523].

Вкрай важливо розуміти, що саме філософія, а не релігія в її церковному варіанті, веде до розуміння сутності щастя як поняття і щасливого життя, узгодженого в своїх проявах із його змістом. Філософія стає релігійною від того, що її зміст сприймається як такий, що відповідає внутрішнім почуттям народу кожного разу, коли конкретний індивід перебуває наодинці зі всесвітнім об'єктивним розумом. Тому він освячується, а релігія і є святість зв'язку людини з внутрішніми об'єктивними зв'язками в самих природних процесах, святість зв'язку з духовним досвідом людства, акумульованим у текстах видатних прашурів. Люди за природою, згідно вчень всіх стоїків, споріднені як зі Всесвітом, так і між собою: у них спільна матерія і спільна причина – розум. «Розум – ніщо інше, як частина божественного духу, вміщена в тіло людей» [1, с.506]. Він ріднить людей із богом і відрізняє від тварин і рослин. Не забуваймо, що *theos* – це розум, який пересічною людиною, схильною до образно-асоціативного предметно-речового способу мислення, зводиться до його втілення в якусь позаземну істоту, якій вона довіряє, адже довіряти земним мудрим людям заважає заздрість. Тому бажать бути наодинці з Богом, якого фізично не існує, а не з його розумом, який існує в текстах.

Звідси й найнижчий рівень щасливого життя у православних, бо вони чомусь довіряють посередникам, а не самому розуму Святого Писання.

Зміст і сутність бажань і пристрастей людини позначається на її тілі мірою розвинутої їй духовності, морально-етичною благодійністю. Тому тіло є відзеркаленням її духу, темним і злим, якщо пристрасті суто матеріальні; світлим і добрим, якщо в ньому панує чистий дух небесної благодаті. Його чистота визначається спрямованістю на вічне і нетлінне, безтілесне. Тіло – темниця і пута душі, якщо її дух прикутий до нього; навпаки, світлиця, якщо дух має вищі устремління – моральні, образно кажучи – небесні. Не церква і не жреці наближають людину до духовних висот; «всередині нас знаходиться дух святий, що слідує за нами і спрямовує нас серед добра і зла; залежно від того, як ми його пестимо, він оберігає і нас: без бога не можна стати чесною людиною» [1; 508].

Можна, спираючись на попередні міркування, стверджувати, що не щастя саме по собі в його понятійному визначенні має бути ціллю життя, а постійний рух до нього, до тих моментів у житті, коли відчувається гармонія буття, коли людина виходить за його межі в безмежність, за межі власного самоусвідомлення, розчиняючись в світовій душі, включно з духовними надбаннями попередників. Нещастя – це стан повернення в межі буття та його суто матеріально-земні зваби.

Нещастя від усвідомлення людиною того, що вона смертна, а в неї багато нереалізованих планів, які вона здатна реалізувати, якщо б жила триваліший час. «Пам'ятай про смерть», тому живи на безсмертя. Інший варіант – жити так, ніби часу не існує взагалі. Так можна жити щасливо, якщо є що розвивати в собі. Якщо немає, бо не йшов шляхом самопізнання, тоді час потрібно «вбивати». Так з'являються ілюзорні форми щастя у вигляді наркоманії, алкоголізму, апатії, байдужості до всього, хоча це фактично депресивні стани, які потребують лікування терапевтичними засобами.

Шлях до щастя Л. Фейєрбах визначив таким чином: «У практичному відношенні індивідуалізм це соціалізм, але соціалізм не в сенсі французького соціалізму, що скасовує індивідуальність або – що одне і те ж і що є лише його абстрактним вираженням – свободу» [5, с.892]. У К. Маркса: розвиток вільної індивідуальності без будь-якого наперед заданого масштабу в абсолютному русі становлення, тобто перетворення здібностей у здатності, спроможності їх реалізувати й реалізовувати.

Щастя у вигляді моментів життя, його щасливих станах у схвальних, від «щирого серця» відгуках інших людей на адресу конкретної людини, яка здійснила щось або героїчне на загальну користь, або ж стала творцем чогось такого, що не вписується в наявні стандарти. Для українців, які вважають себе православними християнами, вирішальним серед восьми проявів щастя, або ж блаженства, має бути наступне: «Блаженні чисті серцем, бо вони бога побачать» [2, Матв., 5:8]. Якщо цього немає, то, мабуть, не слід заявляти про притаманну їм від самої природи щирість. Відзначимо, що для Конфуція «щирість – це шлях Неба».

Діти щасливі у своїй безпосередності доти, доки їх не починають виховувати, бо виховання – це суцільні заборони. Вони потрібні, але доросла людина має прийти до самообмеження в тому разі, якщо доросте до розумно-вольового способу мислення і, відповідно, способу життєдіяльності. І прийде, якщо вона щира у своїх намірах жити з однодумцями як тими, кого вона збагачує і хто на-

взаєм збагачує її. Без цього вона буде постійно шукати щастя і не знаходити його. З наукової точки зору радість щасливого життя дають певні моменти задоволення ним від досягнутої єдності мислення і буття. Пересічна людина, як здається, переконана, що стан щастя має постійно супроводжувати її без того, щоб вона докладала власних зусиль для його утвердження в повсякденні.

Створення в деяких країнах міністерств щастя, по-перше, відбувається саме на догоду пересічній більшості населення як електорату; по-друге, своєю діяльністю воно не підштовхне до формування індивідуальної суб'єктності, навпаки – породить патерналістські настрої, які в наш час потужно проявляються в розвинених країнах, переповнених бажанням мільйонів людей зі слабко розвинутою економікою й демократією будь-якими засобами попасти в «зону щастя»; по-третє, недолік досягнення такого стану в тому, що, як цілком справедливо відзначав К. Маркс, стан, який викликає повне задоволення, вульгарний, себто простонародний; по-четверте, навряд чи можна досягти всенародної гармонії без розуміння всіма членами суспільства того, що має бути «рівна для всіх нерівність» (Г Сковорода), а не рівність як однаковість, яка не передбачає якихось цілеспрямованих індивідуальних зусиль в напрямку саморозвитку, самовдосконалення.

Література

1. Антология мировой философии. В 4-х т. – М., «Мысль», 1969. – Т.1. – 936 с.
2. Біблія. – К.: Українське біблійне товариство, 1994. – 1255 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
4. Фейербах Л. Против дуализма тела и души, плоти и духа // Л. Фейербах // Избр. филос. произв. В2-х т. – М.: Политиздат, 1955. – Т. 1. – С.211-238.
5. Фейербах Л. Лекции о сущности религии / Л. Фейербах. – Избранные философские произведения. В II-х т. – М., Госполитиздат, 1955. – Т. II. – С.490-894.
6. Фейербах Л. Эвдемонизм / Л. Фейербах // Избр. филос. произв. В 2-х т. – М.: Политиздат. – 1955. – Т. 1. – С.578-641.
7. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів. У 12-ти т. / Т.Г. Шевченко. – К., Наукова думка, 1990. – Т.2. – 589 с.
8. Эфроимсон В.П. Загадка гениальности / В.П. Эфроимсон. – М.: Знание, 1991. – 64 с.

ЖИГАЙЛО Наталія

доктор психологічних наук, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів, Україна)

ПРАГНЕННЯ СВОБОДИ, ІСТИНИ ТА КРАСИ ЯК ШЛЯХ ДОСЯГНЕННЯ ЩАСТЯ

Початок 21 століття ознаменувався наполегливим і цілеспрямованим входженням України в Євросоюз; перехід на нові щаблі економічного, соціального, інтелектуального та духовного розвитку особистості. Зусилля всіх ланок суспільства, понад усе освіти, спрямовані на формування фахівця європейського